

DİLSEL GÖRECELİK

Dil Çeşitliliği ve Modern Düşünceler

John Leavitt

Université de Montréal

Çev. Mehmet Gürlek

ISBN: 978-625-7813-31-0

Editör
Muhammet Özcan

Çeviren
Doç. Dr. Mehmet Gürlek

Kapak
Bülent DURSUN

Mizanpaj
Burhan MADEN

Baskı ve Cilt:
Son Çağ Yayıncılık Matbaacılık
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı No:48/48
İskitler 06070 ANKARA
Tel: 0312 3413667
Matbaa Sertifika No: 47865

Birinci Baskı: 2020

ASOS YAYINLARI
Çaydaçıra Mah. Hacı Ömer Bilginoğlu
Cad. No: 67/2-4/ ELAZIĞ
e-posta: asosyayinlari@gmail.com
web: www.asosyayinlari.com
Tel: 0532 643 75 23
Yayınevi Sertifika No: 47901

Yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz.

Tüm bölümler intihal.net benzerlik tespit programından geçirilmiştir.
Bu yayın tarafından indekslenmiştir.
Yazarlar, yazmış oldukları bölümlerin özgünlüğünden sorumludur.

DİLSEL GÖRECELİK

Dil Çeşitliliği ve Modern Düşünceler

John Leavitt
Université de Montréal

Çev. Mehmet Gürlek

İçindekiler

Ön Söz.....	9
Giriş.....	11
Birçok Dil	11
Evrensellik ve Çeşitlilik	14
Marslı Benzetmesi.....	16
Evrenselcilik ve Özcülük.....	17
Büyük bölünmenin ötesinde mi?.....	21
Politika, Bugüncülük ve Tarihselcilik	24
Argümanın Yapısı.....	25
1. Moderniteye Geçiş	29
Dünyanın gülü	29
Kapalı dünyadan büyüdü evrene	34
Dillerin yeni dünyası	38
Üç yerel dil	41
2. Tek sebep, tek dünya, birçok monat.....	47
Fransızcanın İnşası.....	48
Kartezyen Takviyesi	49
Edebiyat ve Çeviride Akıl	55
İngiliz Dilinin Ortaya Çıkışı.....	57
Evrensel Bir Karakter.....	59
Newton-Locke Takviyesi: Mekân, zaman ve birey	62
Whig Dilbiliminin İki Eleştirisi.....	66
Çeşitlilik.....	68
Alman Dilinin Ortaya Çıkışı.....	69
Leibniz'in Dağılımı: Bir Dünyalar Dünyası.....	71
Sonuç.....	75
3. Dünya Akılla Savaşta: On Sekizinci Yüzyılda Britanya ve Fransa.....	77
Söz Dizimi Savaşları	77
Sözcük Savaşları.....	91
Sonuç.....	100
4. Çokluk ve Romantik Patlama.....	101
Wolff ve Dil	102

Herder: Yeni Bakış Açısının Özellikleri.....	106
Kant'ın Eleştirel Devrimi	114
Hamann ve Herder, Kant'a Cevap Verir.....	116
Romantik Nesil.....	118
Grimm Kardeşler	120
Humboldt Kardeşler	122
5. On Dokuzuncu Yüzyıl Boyunca Öz ve Evrenseller.....	133
Felsefe: Hegel'in Sentezi ve "Dilin Göreceliği"	134
Dil: Karşılaştırmalı filoloji	138
Dil: Humboldtçu Akım	140
Antropoloji: Alman Çoğulculuğu.....	142
Antropoloji: Evrimcilik	143
Darwin ve Filoloji	150
Amerikalı Evrimciler ve Dil.....	150
İrkin Yükselişi	153
6. Boas ve Dilbilimsel Dilbilimsel Çoklu Evren	155
1850'lerin Kuşağı	155
Franz Boas.....	156
Boas, Bilim ve Dilbilimi.....	159
Boas, dilleri etrafıca ele alıyor.....	162
Tarih ve Filoloji	168
Boas'ın 1911 Tanıtımı	169
Uyum ve Ölçümleme.....	176
7. Dilbilimsel Görecelik: Sapir, Lee, Whorf	181
Edward Sapir	181
Sapir Dilbilimsel Belirlenimci miydi ?.....	185
Dorothy Demetrapoulou Lee	191
Benjamin Lee Whorf	193
Sapir, Whorf ve Einstein	202
Dilbilimi ve Fizik	204
Boasçılar Ne Yapıyordu?	205
Önden Gidenler?.....	206
Boasçılar ve Savaş	208
8. Aynanın Öteki Yüzü: Bir yirminci yüzyıl özcülüğü.....	209
Felsefi ve Filolojik Öncüler	209
Yeni Humboldtçu Hareket	212

Üçüncü Alman İmparatorluğunda Dilbilimi.....	216
Savaştan Sonra.....	219
Sonuç.....	222
9. Bilişin Yükselişi ve Dillerin Baskı Altına Girmesi.....	223
Bilişsel Devrim.....	223
Dil Bilimde Yeni Evrensellikler	227
Boaşçılar ve Renk.....	232
Renklerin Tekrar Gözden Geçirilmesi	235
Filozoflar Whorf'u Tekrar Öldürüyor.....	238
Yeni Humboldtçular Hopi Dilini İnceler ve Whorf'u Yeniden Öldürürler..	240
Bölünmenin Güçlenmesi.....	251
10. Bastırılanın Geri Dönüşü.....	253
John Leavitt	253
Whorf ve Bachelard.....	258
Mirasın Korunması.....	264
Relativitas Rediviva.....	267
Dilbilimi ve Edebiyat Bilimi	268
Bilişsel Bilimin Yeşillenmesi	271
Geçmişe Doğru İlerlemek?	277
Sonuç.....	283
Kırk yıllık cinsiyet farkı.....	284
Çok ileriye gitmek.....	285
Kaynakça	289

Ön Söz

Bu kitap, Prof. Dr. John Leavitt tarafından yazılan ve Cambridge Üniversitesi Yayınevi tarafından basılan “Linguistic Relativities, Language Diversity and Modern Thought” adlı kitabın Türkçeye “Dilsel Görecelik, Dil Çeşitliliği ve Modern Düşünceler” adıyla yapılan çevirisidir.

Dil, düşünce ve kültür ekseninde yapılan tartışmalarda ve araştırmalarda “Dilin düşünce üzerindeki etkisi var mı? Konuşulan dil, hayatın hangi yönlerini etkiliyor? Dil kişinin, hayatı algılama ve kurgulama becerisini etkiliyor mu” gibi sorular günümüzde de bulgularla birlikte tartışılmaktadır. Bu kitap, bu cezbedici konuyu tarihsel bir yaklaşımla başlayarak modern dil çalışmaları ve bakış açısıyla irdelemektedir. Öyle ki konunun klasik tıp geleneğinde geçen hava toprak, ateş ve su olarak adlandırılan dört unsur ile kan, safra, balgam ve sevdanın dildeki görecelik konusuyla ilgisine; Orta Çağ dünyasından Rönesans’a ve oradan Aydınlanma Çağ’ı Avrupa dil çalışmalarına ve nihayet bilişsel bilimlerin yükseldiği 20. yüzyıl dilbilimi araştırmalarına kadar geniş bir yelpazede incelenişine tanık olacaksınız.

Dilde görecelik konusu, ülkemizde çeşitli akademik çalışmalara konu olsa da ilk defa çeviri düzeyinde ele alınmaktadır. Şimdiye kadar yapılan akademik çalışmalarda farklı terimler kullanıldığı gibi birbirinin yerine kullanılan terimlere de tesadüf edilmektedir. Çeviride dilsel / dilbilimsel görecelik (linguistic relativity), dilbilimsel görececilik (linguistic relativism), dilsel görececi (linguistic relativist), dilbilimsel belirlemecilik (linguistic determinism) ve dilsel belirlemeci (linguistic determinist) en çok karşılaşılan terimlerdir. Bu terimler dışında metin içinde bazı terimlerin İngilizce karşılıkları da parantez içinde verildi.

Kitabın diller arası çeviri konusundaki bölümünde de göreceğiniz üzere çevirinin zorluğu tartışılan konu başlıklarından biridir. Bu zorluğu aşmak için İstanbul Üniversitesi lisansüstü öğrencileri Armoni Bayar, Asiye Ceylan, Asude Savan, Aysun Ak, Beril Tuğçe Başaran, Büşra Babahan, Eyüp Doğan, Gülsüm Çörtük, Melis İrem Akyol, Sümeyye Büyükbiber ve Tuğçe Yıldırım çevirinin birçok aşamasında, çeviriye katkı sağladılar. Kendilerine teşekkür ederim.

Mehmet Gürlek